

Erdély
ALAPÍTVÁ 1892-BEN
Új sorozat, 44. szám
2012/6.
Megjelenik havonta

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
– Kolozsvár 1891 Értesítője

Szerkesztők:
Tóthpál Tamás
(tothpaltamas@gmail.com)
Pál Gyöngyi
Wanek Ferenc

Afféle „rövid hétvégiek” – bemelegítőtúrák

Összeségében 50 kilométer és összesen 3000 méter szintkülönbségű túrákat tartottunk a múlt hét végén (június 16–17.), az e hét végén esedékes Albán Alpok bemelegítőjeként. Lehet, hogy jófog majd a melegben mozgáshoz való hozzá szokás is, de reméljük, nem az utóbb szokásos 30–35 fokos kánikulával találkozunk újra a Montenegro, Albánia és Koszovó között megosztott hegyekben. Péntek este léptünk ki borsafüredi szálláshelyünkre, a szombati túra fel- és levezető részét debreceni hegymászó barátaink társaságában, a vasárnapi túrát a nagybányai EKE-tagokkal jártuk végig.

A Bukuly-tavak a Radnai-havasokban

■ Szombaton 7.30–21.30 óra között 14 órás, 28 km-es túra, 1850 m szintkülönbséggel a Radnai-havasokba: Borsa (750 m) – Repede völgy – Obârșia-Rebri-csúcs (2050 m) – Rebra-tó – Bukuly-tavak (1800 m) – Grohotu-csúcs (2200 m) – Fehér-kő (2050 m) – Meteo-ház (Mosolygó-tó) – Borsa (850 m, első kocsmá) útvonalon. A hegyen most kezd virágozni a havas szépe (rhododendron), aki a mostani hétvégén megy ki a Radnai-havasokba, az telibe kapja a virágzást. Hivatalosan az ezt tiltó tábla miatt, gyakorlatilag az időbeosztás miatt a fürdés a Bukuly-tavakban elmaradt. Debreceni barátainktól a Repede-tónál (hűlt helye...) váltunk el. Ők a Kormány-csúcs – Rebra-csúcs – Nagy Bukuly – Nagy Pietrosz gerincutat választották a Meteo-házig, ahol újra találkoztunk.

Nagybányai EKE-sekkel a Bardoi Pietroszon

■ Vasárnap 11.00–22.00 óra között 11 órás, 22 km-es túra, 1150 m szintkülönbséggel a Máramarosi-havasokba: Budescu-völgy (850 m, Poienile de sub munte) – Nagy Krisztina (1645 m) – Bardoi Pietrosz (1850 m) – Văcăriște-telep – Coșnea-menedékház (650 m) útvonalon. Nagybányai EKE-s barátaink kocsit béreltek, a Coșnea-menedékháztól ekképp szándékoztunk kiutazni a Budescu-völgybe. Hát, sajnos, a völgybe annak csak az első másfél kilométeréig tudtunk járművel behatolni. Másfél órás késésünk és az öt kilométeres völgy hátra levő részének gyalogosan való megtétele, a völgyből felvezető ösvény keresgetése sajnos négyórás késésbe torkollta túránkat, de még így is sötétedésig teljesítettük.

Hám Péter

Csukás-tó: kirándulás és fürdőtúra

„Kis Acapulco” – hűvös fürdőhely a Csukás-tó

PÁL GYÖNGYI

Talán kevesen tudják, hogy a Hesdát-patak, mielőtt Sinfalvánál az Aranyosba ömlik, szép vízesést hoz létre egy sziklaszűkületben, lezúduló vize kis tóban gyűl össze. Nyáron a nap felmelegíti a hideg sziklákat és a patak vizét, kellemes fürdőhelyet alakítva ki. Ez a Csukás-tó és a Csukás-vízesés, a tordaiak Kis Acapulcónak nevezik ezt a vadregényes helyet.

Június 22-én Szakács Éva szervezett kirándulást a Csukás-tóhoz. A túra hossza gyalog 17 km, a Borrévi-menedékháztól indult, a Berkesi-szoros felé, onnan fel a Papok-gerincére, majd beereszkedő a Csukás-tóhoz. Ideális nyári túra, majdnem az egész útvonal árnyas, hűvös erdőben halad, befejezésül pedig a Csukás-tóban fürödhetünk.

A Torockói-hegység legészakibb csücske a Peterd–Szindigerinc 15 km hosszú mészkővonulat, amelyet három sziklaszoros tör át: a Tordai-hasadék Magyarpeterd és Mész-kő között, a Berkesi-szoros Borrév és Várfalva között, valamint a Túri-hasadék Túr és Koppánd között. A két utolsót sajnos kevés turista látogatja, pedig szépek és eredetiek. Az erre járó kirándulók inkább a híresebb, látványosabb Tordai-hasadékot keresik fel. A Hesdát-patak a Gyalui-havasokban ered, Hesdát falu közelében, aztán áttörtet a Tordai-hasadékon, majd délnek fordulva kanyargós völgyben folytatja útját Sinfalva felé, létrehozva a Csukás-tavat, hogy pár kilométer után az Aranyosba torkolljon.

Ez a kirándulás a múlt évben szervezett alsójárai XX. EKE Vándortábor programjában is szerepelt. Akkor nagy népszerűségnek örvendett, sok résztvevőnek nyerte meg a tetszését ez a kalandos és élményekben gazdag túra. A kolozsvári EKE programjában az elmúlt években nem szerepelt, ezen a június 22-i túrán pedig négyen vettünk részt. Kicsit elgondolkoztat, hogy miért nem volt nagyobb az érdeklődés, hiszen szép nyári idő volt, nem volt túl nehéz, közepes nehézségűnek számított, de látványos és szép utat kínál a résztvevőknek.

Az abrudi autóbusszal reggel 6 órakor indultunk Kolozsvárról a Borrévi-menedékházig. Itt jobbra térünk egy szekérútra, ahol hamarosan meglátjuk a piros háromszögjelzést, amely a Tordai-hasadékhoz vezetne. Kis ösvényen letérünk a patak felé, pár perc múlva elérjük a Berkesi-szoros első vízesését. A szorosan több vízesés is van, aki látni akarja őket, az a patak völgyén halad felfelé, nehezebb, de látványosabb úton. A jelzés a szoros feletti könnyebb szekérutat követi, de onnan csak hallani lehet a vízesések csobogását. Az út folyton emelkedik, erdőben haladunk felfelé, egy-másfél óra után a szoros véget ér, felérünk a Gura Jigăului-nak (Sugó-patak beömlése) nevezett helyre, itt egy felszíni bentonitbánya van. Fűves ösvényen haladunk tovább, benőtte a növényzet, nehezen jutunk előre, nem sokan járhatnak erre, a jelzés is hiányzik. Elérünk egy földutat, amely Berkes (Borzești) faluba vezet. Itt jelzőtábla is van. Egy darabig

az úton megyünk, majd a következő tábla előtt egy hajtűkanyarban rátérünk jobbra egy ösvényre, amely a Berkesi-tető (Dealul Borzești) szikláin alatt halad. Itt sincs jelzés, és az ösvény többször elágazik, balra tartjuk az irányt, belemegyünk egy szélesebb útra, amely Berkesre visz. Fűves rétre érünk, balra a domb mögött Berkes házai, előttünk a három Peterd (Felső-, Közép- és Magyarpeterd) felé vezető út. Jobbra elindulunk a Papok-gerince (Dealul Bisericii) felé. Erdőben haladunk, árnyas lombok alatt. Találkozunk a piros sáv jelzéssel, amely a Tordai hasadékból jön és Várfalván (Moldovenesti) keresztül a Székelykő, illetve Torockó felé vezet. Útunk következő szakaszán a két jelzés együtt halad. Átmegyünk a magasfeszültség alatt, majd a Pituleț-csúcs (732 m) előtt rátérünk a sárga sávval jelzett ösvényre, amely az Éger-patak (Arinei) völgyén levezet a Csukás-völgyébe, elhaladunk egy kis forrás mellett, nemsokára eléink tárul az 549 m magas Bába-vára. Átkelünk a Hesdát-patakon, 300 m után elérjük a Csukás-tavat. Mivel közel van Tordához, a hely mindig tele van kirándulókkal. Ez nem lenne baj, de sajnos sok a szemét.

Egy órát időzünk a tónál, majd Sinfalvára indulunk, lefelé a Hesdát-völgyén. Párszor átkelünk a vizen, elhagyjuk a gátat, innen már széles dózerút vezet az Aranyos völgye felé. Átkelünk az egykori kisvasút hídján, egy óra alatt a falu központjában vagyunk, onnan mikrobuszal előbb Tordáig, majd 18 órára Kolozsvárra érünk.

A SZERZŐ FELVÉTELE

XXI. EKE Vándortábor Szentegyháza–Majzos

Az EKE 1992. április 25-i Országos Vezetőtanácsi (OVT) ülésén született meg a határozat, hogy az EKE kolozsvári osztálya országos jellegű tábort szervezzen Torockószentgyörgyön, ahol kirándulások, előadások mellett a többi EKE-osztály részvételével megessen az EKE Küldöttgyűlés is. Ezzel az 1992. július 31.–augusztus 2. közt megtartott első táborral (160 résztvevővel) kezdett vette az évente más-más helyen, más-más tájegységet ismertető, más-más EKE osztály szervezte vándortáborok sorozata. Az idén Szentegyháza–Majzoson.

TÓTHPÁL TAMÁS

Idővel a vándortábor az EKE legnagyobb méretű rendezvényévé, mondhatni a Kárpát-medence legrangosabb turistatalálkozójává nőtte ki magát, szervezésében kolozsvári osztályunk a továbbiakban is kivette a részét: 1997. Vertop-hágó (az EKE Bihar Megyei Osztályával közös szervezés, 370 résztvevő); 1998. Torockószentgyörgy (465 résztvevő), 2001. Székelyjó (1084 résztvevő); 2006. Torockó (közös szervezés az EKE Tordai Osztályával, 1163 résztvevő); 2008. Székelyjó 629 résztvevővel, 2011. Alsójára, 964 résztvevővel.

Az idei, XXI. EKE Vándortábor Szentegyháza–Majzoson szevezi 2012. július 31.–augusztus 5. között az EKE Székelyudvarhelyi Osztálya (uEKE), Kiss Tibor táborparancsnok vezetésével.

A tábor helyszíne, Majzos (N46° 20.504’ E25° 32.865’, tszf. 860 m) a Hargita tövében, a Vargyas-patak völgyében helyezkedik el, Szentegyháza mellett. Megközelíthető a Székelyudvarhely–Csíkszereda 13A jelzésű országúton, amelyről mintegy félúton (N46° 20.010’ E25° 32.744’) térünk le északi irányba egy köves útra (a távolsági autóbusszok megállnak a letérőnél), ahol a Szentegyháza gyöngye termálstrand mellett, kb. 1 km-re a főúttól érjük el a tábort. A szállás saját sátorban,

a szervezők által kijelölt területen, vagy a közeli panziókban, az étkezés önellátással történik. A táborban mindennap meleg étel is rendelhető, friss élelmiszerek, italok vásárolhatók.

A tábor programja

Júl. 31. (kedd): érkezés, bejelentkezés, sátorverés, elszállásolás, jelentkezés a túrákra, vetélkedőkre. 18 óra: a tábor ünnepélyes megnyitása. 20 óra: előadás (nagyszínpad).

Aug. 1–3. (szerda–péntek): 6–9 óra: a túrák indítása. Dél-előtt tábori óvoda, játékok, vetélkedők, versenyek. 18 óra: előadások, vetítések, énektanítás. 20 óra: előadás (nagyszínpad). 22 óra: a tábori nap zárása, kivéve pénteket, amikor éjszakai túra lesz.

Aug. 4. (szombat): 9 óra: OVT gyűlés. Délelőtt tábori óvoda, játékok, vetélkedők, versenyek. 19 óra: a tábor zárása, oklevelek kiosztása, tombola, utána táborzáró ünnepség, tábor-tűz, éneklés, tánc.

Aug. 5. (vasárnap): táborbontás, búcsúzkodás, hazautazás.

A tábor ideje alatt elsősorban a Hargitára lesznek kirándulások könnyű, közepes és nehéz kategóriában, de a táborlakók ellátogathatnak a Vargyasi-szorosba, Kirulyfürdőre, Szelterszre, végigmehetnek a zeteváráljai tanösvényen is. A csíkszeredai EKE-osztály közreműködésével

BAK ELIZ

Tábori „étterem”

Karácsonyfalva, Korond, Parajd vagy Bögöz irányába Homoródmenti, sóvidéki, illetve Nyikómenti honismereti túrákat indítanak, lesz kerékpáros, – de szerkes – barlanglátogató, éjszakai túra is. Találomra kiragadunk hármat a 18 túra közül, azt bizonyítja, hogy minden kategóriában, gyakorlott, vagy kezdő túrázók, akár gyerekek számára is van bőven ajánlat:

1-es túra: Hargita gerinctúra, nagyon nehéz túra, 11–12 órás menetidővel, gyalog 27 km, viszsza a Madarasi-Hargita-menedékháztól a táborig traktorral 15 km. Útvonal: Tábor – Virágos Vész – Veresbükk oldala – Veresbükk – Pókát pusztája – Bagoly-kő – Csicsói Hargita – Csompoly – Madéfalvi Hargita – Rákosi Hargita

– Rákosi-sáté – Madarasi-Hargita – Gyöngyös-kút – Madarasi Hargita menedékház – Tábor.

4-es túra: Bagoly-kő túra, közepesen nehéz túra, kilencórás menetidővel, gyalog 18 km, viszsza autóbusszal a Tolvajos-tetőtől 8 km. Útvonal: Tábor – Virágos-vész – Veresbükk-oldala – Szeles-vésze – Pókát pusztája – Bagoly-kő – Hargitafürdő – Borhegyese – Tolvajos-tető – Tábor.

9-es túra: Szalonnasütő túra, könnyű túra, hét órás menetidővel. Gyalog 14 km, autóbusszal 32 km a tábortól a Desági-letérőig. Útvonal: Tábor – Desági-letérő – Zete-vára – Deság – Templom-bükk – Deság – Zete-vára tanösvény – Desági-letérő.

A túrákat általában úgy időzítették, hogy délutánra minden-

ki visszaérjen a táborba, ahol aktívan részt vehetnek a tábor életében. Az előadásokon, vetítésekén kívül lesznek beszélgetések, versenyek, bemutatók, lesz néptánc- és énektanulás, gyermek filharmónia, gombagyűjtés, falramászás, vetélkedők, akár ökörsütés, tábortűz és tánc is; megannyi kitűnő alkalom baráti kapcsolatok kialakítására az egyes EKE-osztályok, társszervezetek, a meghívott szervezetek, valamint ezek tagjai között.

A szervezők számos más meglepetést is tartogatnak. A táborba autóbusz indul Kolozsvárról, a helyek száma korlátozott. Jelentkezni a júliusi EKE- közgyűlésen vagy az EKE székházban (Iuliu Maniu/Szentegyház utca 2. sz., 2. emelet) lehet július 10-ig.

Restitutio

■ Rovatunk célja „visszaszolgáltatni” az EKE hajdani hírlapírói, a turistatársadalom más nagyjainak kiadatlan, vagy az egykori Erdély folyóirattól eltérő nyomtatványban megjelent írásait, de erdélyi tájainkról kelt, rég elfelejtett cikkeit is. Ma a június 16-án indított kolozsvári határjáró túrasorozathoz kínálunk útravalót. Az első dr. Békési Károly (1850-1938) egyetemi tanár, lapszerkesztő, az EKE helynévhelyesbítő bizottságának tagja, a Kerékpáros osztály alelnöke 1903 ban megjelent, Kolozsvár című esszéjének részlete. A második városunk egykori birtokait mutatja be, Vass József (1813-1873) klasszika-filológus, történész, piarista tanár, az Akadémia és az EME levelező tagjának 1865-ben megjelent Emléklapok Kolozsvár előkorából című könyve alapján.

Csemege a kolozsvári határjáró túrasorozathoz

Kolozsvár területe

A téres lapályon, ahol a Szamos ezüstszalagja szeszélyes kanyarulatokban végighalad, a városon kívül, nem igen dúsan termő, de jókora szántóföldek terülnek el, és amint ezekről a hegyoldalakra érünk, mindenütt szőlőültetvények, gyümölcsösök, a várossal közvetlen összeköttetésben a Kőmál, Hója, Kányamál, Brétfű, Szt. Györgyhegy alkotnak a város részére nyári lakásokkal tarkázott lombkoszorút, míg fönnebb a feleki, a Lomb, a hójai erdő és főként a messzi távolban magasan emelkedő gyalui havasok emelik a táj festői szépségét.

Kolozsvár olyan területen fekszik, amelynél alkalmasabbat Erdély északi részén egy nagyváros alapítására ma sem lehetne találni. Három völgy: a Szamos,

Nádas és Kajántói patak völgye fut e helyen össze s együttesen alkotnak egy szép tért, melynél alkalmasabbat, a háta megett levő nyugati hegycsoportig és leereszkedve róla Nagyváradig, délre az Aranyos és Maros teréig sehol sem találhatni. A Szamos és Nádas völgyének összefutásánál a vízválasztó hegy Kolozsvárt egy sziklás csúcspan, a Fellegvárban végződik, mely mintegy őrhelyül kínálkozik a közvetlen alatta elterülő városnak.

Nyugatra a hegyek felé szintén erődítésre alkalmas zárt fennsíkkal végződik a táj, és itt a kolozsmonostori jól megerősített káptalan és hiteles hely állott, melynek templomából a szentély ma is épségben megvan. Eként messze földnek, három völgynek és a vele összeköttetésben álló hegységnek nyugatra Nagyvára-

dig, északra Szamosújvárig, délre Tordáig Kolozsvár volt a vidék kulcsa. Innen származik tekintélyes szerepe a múltban is, ameddig csak a történelem ezen vidékről beszélni tud. **(b. k.)**

A városhoz tartozó birtokjavak

Kolozsvár városa gazdag volt, s nemcsak kincsekkel s a szerencse egyéb javaival dicsekedett, hanem még avval is, hogy Magyarország dicsó emlékeztű néhai királyai bebizonyított hűségét s hív szolgálatát királyi dicsérő oklevelekkel kiemelték, érdemelt részjóságokkal, sőt egész és csonkítlan birtokok s egyéb jogokkal bizonyos vármegyékben megajándékozták. Birtt ugyanis Torda megyé-

ben három egész helységet, úgymint: Asszonyfalvát, Alsó- és Felső-Fülét; Kolozs megyében Kóród helységét, s Apahida nagyobb részét, tulajdonosaitól saját pénzén szerezve; Belső-Szolnok megyében birtokai voltak: két egész jóság s négy részjóság, ugymint Gyurkapataka, Kabalapataka, Tormapataka, Lapupataka, Véck és Hosszúmező, Báthori Zsigmond fejedelem adományozásából, melyek Kende László és Zsigmond hűtlenségük következtében szállottak reá; a kolozsvári határban pedig a Felek nevű királyi alapítványt, a város közelében, a Szamoson levő egy négy s egy ötkerekű malommal; mindezekből azonban az elésorolt viszontagságok s idők mostohasága folytán kiforgattatván s megfosztván, egyedül áll a város. **(v. j.)**

Kolozsvár környéki kirándulások geológusszemmel

Kőzetolvadékok nyomában a Pányiki-szorosban

WANEK FERENC

Miért éppen a Pányiki-szorosba?

Eddig üledékekről volt szó. Egyszer ugyan – amikor a Dési Tufa Formációról beszéltünk – volt szó vulkáni eredetről. Azt mondtuk, hogy a vulkáni tufák anyaga magmából származik, de keletkezési módja és megjelenése üledékes. No, ezzel ki is merült a tapasztalatunk azokra a kőzetekre vonatkozólag, amelyek a Föld mélyében keletkeznek (mint az üledékes kőzetek), hanem a mélyben. Egy részük a kéreg anyagának megolvadása, mások pedig – bár magas hőmérsékleten –, de szilárd állapotban történő átalakulás útján jönnek létre. A kéreg anyagának megolvadása útján létrejött kőzeteket magmás kőzeteknek nevezzük. Ezek az olvadékok a mélyben lévő hatalmas nyomás elől, ha utat találnak, felfelé, a kisebb nyomás irányába törekednek. Egy részük eléri a felszínt. Ott anyaguk megváltozik (az olvadékból rengeteg anyag kiválik, főként gázok és gázok), így a kéreg kőzetburkából való kilépés helye (vulkán) után vulkáni kőzeteknek nevezzük őket.

Vulkáni és mélymagmás kőzetek a Föld története során a mai Kolozsvár környékén is képződtek. Egy részüket elfedték fiatalabb képződmények, más részük lekopott. Ma magmás eredetű kőzetekkel a felszínen (a már tárgyalt vulkáni tufák kivételével) csak távolabbi vidékeken találkozhatunk. Ilyen, egyik legszebb, leglátványosabb előfordulás a Pányiki-szorosban van.

Hadd jegyezzem meg, ebben is kivételezettek vagyunk. Sorozatunk legelső írásában szoltam arról, hogy környékünk kiváltságosan gazdag példatára a földtani képződményeknek. Bizony, nem ritka a Föld felszínén az olyan terület, ahol több száz, de akár több ezer km-re kell utazni, hogy magmás vagy vulkáni kőzetekkel találkozzunk a felszínen. Ahol pedig azok a gyakoriak, koptathatjuk a cipőnk talpát, míg az üledékes és átalakult kőzetek oly gazdag tárházára lelhetünk, mint szűkebb pátriánkban.

Hadész konyhájában

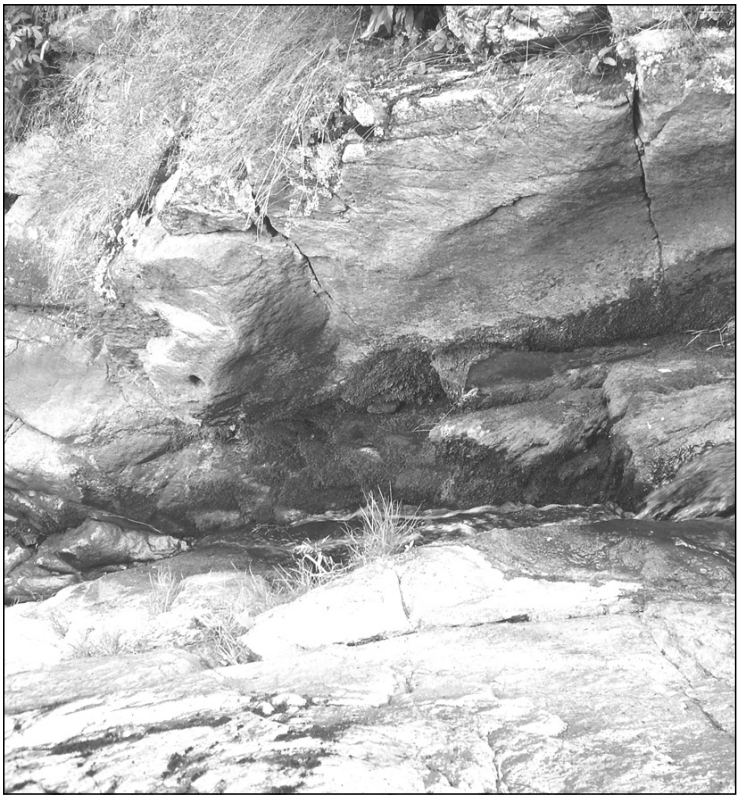
Ez alkalommal ugyan mélyben keletkezett olvadékból származó, de a felszín közelében megszilárdult, úgynevezett szubvulkáni kőzettel fogunk megismerkedni. Lesz alkalmunk még mélyebbről származó magmás eredetű kőzetekkel is találkozni, máskor.

No de hol, milyen feltételek mellett olvadnak meg a mélyben a kőzetek? Mi kell ahhoz, hogy megolvadjanak? Hát mindenképpen nagy melegre van szükség, hiszen felszíni körülmények között 700–1200°C szükséges ahhoz, hogy a köze-

tek megolvadjanak. Igaz, hogy a Föld belseje felé haladva nő a hőmérséklet, de a nyomás is. Márpedig a nyomás ellenkező irányban hat, minél nagyobb, annál magasabb hőmérséklet kell ugyanazon anyag megolvadásához. Bizony, földi körülmények közt általában a nyomás nagyobb mértékben nő, mintsem a hőmérséklet növekedése olvadékot tudna létrehozni a mélységben. Ritka portéka a magmakamra a Föld mélyében! Vagyis olvadék a földkéregben csak különös körülmények közt tud születni. Az egyik ilyen eset, amikor a köpeny mélyéből magas hőmérsékletű anyagáramlás tör a felszín felé. Ez két esetben is megtörténhet.

Lassan félszázad óta tu-

ban mozogva. Ezután már könnyű megérteni, hogy a földköpeny hőkonvekciójának felszálló ágaiban magasabb a hőmérséklet, mint egyébként abban a mélységben. Ezekben a felszálló ágakban a meleg anyag átlépheti a nyomás ellentétes hatásának gátját, megolvadhat. Nos, a felszálló köpenybéli hőáramok vonala megegyezik az óceánközépi hátságokéval, ahol a legaktívabb a magmás-vulkáni tevékenység a Földön. Igaz, annak működését ritkán észleljük – bár folyamatosnak mondható –, mivel ez a vulkánosság az óceánok mélyén zajlik, meg egyébként nem heves kitörések jellemzik, és csak kivétel, ha az a felszínen történik, mint Izland szigetén. Ez a vulkánosság a ve-

A szoros átvágásán munkálkodó víz

dunk arról, hogy a földköpeny olyan körforgást végez, amivel igyekszik a földmag hőtöbbletét a földfelszínnel kiegyenlíteni. Ezt hőkonvekciónak nevezzük. Olyan ez, mint amikor a tűzhely feletti fazékban fő a víz. A tűzhely a víztömeg alsó részének adja át a hőt, a melegvíz felszáll, helyébe hidegvíz tolul, így az edényben lévő folyadék körforgást végez. Ilyen körforgásba a Föld köpenyanyaga is belép, csak jóval lassabban mozog. Lehetséges ez szilárd állapotban? Igen. A nagy tömegek viselkedése más, mint a kicsiké. Egy félméteres acélrudat képtelenek vagyunk meggörbíteni, de ha ugyanazon vastagságú acélrúd negyven méter hosszú, az egyik végét megemelve, a másik vége a földre hajlik. Vagyis az anyag elasztikusan, majd nagyobb tömegben, hosszabb időléptékben plasztikusan viselkedik. Ezért van, hogy a kisebb égitestek alakja szabálytalan, míg a nagyobbak, akármilyen szilárdságú anyagból is legyenek, gömb alakúak, vagyis felfeszik a felszíni feszültség szerinti leggazdaságosabb cseppformát (súlytalanság állapotban: gömb), mintha folyadékból lennének. Belsejükben is így viselkednek, csak jóval lassab-

gyileg egységesnek mondható köpenyanyagot szállítja a Föld felszíne felé, amely jellegét tekintve bazaltos.

Azt mondtuk, hogy a meleg köpenyanyagnak kétféle lehetősége van a felszín felé közeledni. Melyik lenne a másik? Az úgynevezett forrópontok. Többféleképpen magyarázzák, de igazából csak feltételezni tudjuk a forrópontok mechanizmusát. Nem is bonyolódunk bele. A forrópontok nagyon nagy állandósággal működő örvénymozgásai a földköpeny anyagának, amelyek megközelítőleg sugárirányban szállítanak a felszín felé magas hőmérsékletű anyagot a földmag/földköpeny határáról. Eloszlásuk és működésük teljesen független az előbb leírt hőkonvekciós mozgástól. Kis kiterjedésű térségben óriási anyagmennyiséget szállítanak a Föld felszínére. Kevés van, de azokat jól ismerjük. A leglátványosabb a Hawaii-szigetek példája, ahol a szilárd felszínhez (vagyis a tengerfenékhez és nem a tengerszínhez) viszonyított legmagasabb hegyei vannak a Földnek. Ez a vulkánosság is, az előbbihez hasonlóan, bazaltos jellegű.

Utaltunk rá, hogy keletke-

képpen is a földköpenyben. Aki figyelmesen olvasta eddig a szöveget, megakadhatott azon, miért olyan nagy az eltérés a magmák olvadási pontjai között (700–1200°C)? Hogy erre válaszoljunk, megint Hadész konyhatitkaiba kell betekintsünk. Ha cukrot akarunk olvasztani, könnyebb lesz, ha kevéske vizet adunk hozzá. Ha jeget akarunk olvasztani, konyhasót adunk hozzá. Mi ebben a közös? Az, hogy ha két különböző olvadáspontú anyagot elegyítünk, a kető együtt alacsonyabb hőmérsékleten olvad meg. A földkéregben és a földköpenyben jelenlévő, alacsony hőmérsékletű, nagy mobilitású anyagokat, amelyek jelenlétében a kőzetek olvadáspontja drasztikusan csökkenhet, illóanyagoknak nevezzük. Ilyen a víz, a szén-dioxid, a kénhidrogén, a vízben oldódó sók, savak stb. De mindenképpen a legnagyobb hatású – már gyakoriságuk miatt is – az első kettő. Tehát, ha a köpeny anyagába nagyobb mennyiségű víz és szén-dioxid vegyül, annak olvadáspontja jelentősen csökken. (Azért ne ragadtassuk el a fantáziánkat, mert csak néhány százaléknyi illóanyag van jelen e rendszerekben, de az bőven elég.) Hogyan kerülhet a mélybe a szükséges illóanyag? Hőkonvekcióval. A feláramló meleg anyag helyébe a felszínről hideg anyag áramlik vissza, amely ugyan lassan melegedni fog, de az 1000–1200°C-t csak olyan mélységben érné el, ahol a nyomás miatt olvadásról szó sem lehet. Csakhogy ezzel az anyaggal a felszínről magas víztartalmú és karbonátgazdag üledékes anyag forog vissza a mélybe. A növekvő hő és nyomás hatására a karbonátok felbomlanak (ebből származik a szén-dioxid), a víz a kristályrácsok csapdáiból kiszabadul, s máris megvan annak a feltétele, hogy már 700°C körül olvadék jöjjön létre. Ez a folyamat sokkal savanyúbb kőzetféleségek keletkezéséhez vezet, mivel a felszínről származó, szilíciumban gazdag üledékek már önmaguk is alacsonyabb hőmérsékleten olvadnak.

Mi köze Dáciának a magmás eredetű kőzetek világához?

Hogy mi a savanyú és mi a bázikus a földtanban, egyszer már tisztáztuk, amikor a vulkáni tufákról volt szó. Most tömören csak annyit, hogy a bázikus kőzetek nehézfémekben gazdagabbak (Fe, Mg, Mn), kvarcban (szilícium-dioxid) szegények. A savas vagy savanyú kőzetek nehézfémekben szegények, kvarcban és könnyűfémekben (Na, K, Ca) gazdagok. Érthető tehát, hogy a köpenybe visszatörülő óceánlemezek peremén, a feszültség által kigyúrt hegyekhez kapcsolódva jelentkeznek a kalciumban („mész”) és alkáli fémekben gazdag, úgynevezett mészkalkáli magmás kőzetek, a mészkalkáli vulkanizmus.

Ilyen mészkalkáli vulkanizmus működött akkor is, amikor az Erdélyi-szigethegység ki-

gyűrődött. Nem egymagában, hanem hosszú hegláncrendszer részeként. Ez a kréta időszak vége felé, nagyjából 70 millió évvel ezelőtt zajlott. Az akkor, rokon feltételek mellett, az Erdélyi-szigethegységtől a Bánságon át a Balkán-hegységben folytatódva keletkezett kőzeteket banatitoknak nevezzük.

Pányiknál ilyen savanyú banatit-telérbe vágódott szoros szépségeiben gyönyörködhetünk. A kőzet szubvulkáni jellegű, vagyis kis mélységben megszilárdult. Könnyen megálapíthatja ezt egy laikus is, hiszen néhány nagyobb földpátkristályon kívül, a kőzetet alkotó anyag zöme szemmel nem elkülöníthető kristályelegyből (paszta) áll annak jeléül, hogy a magma gyorsan hűlt ki. Közettani jellegét tekintve: dácit – savanyú kőzet, amelyet innen, az Erdélyi-szigethegységből, Kissebesről (Poieni), a római kori Dácia határáról írtak le először, a 19. század utolsó harmadában. Így kapta az egész világon jól ismert nevét. A dácit szabad kvarcot is tartalmaz, kevés biotittal, esetleg amfibollal, de túlsúlyban földpátokból álló kőzet. Az itteni dácit a banatitok „vérokonságába” tartozik. Ez azonban nem jelenti azt, hogy minden dácit egyben banatit is. Más földtani szerkezetekben, más időben és más mikroelemek jellemző kőzetcsoportokban is vannak dácitok. A pányiki viszont a kissebesivel egyazon rokonságba tartozik, akárcsak a Vlegyásza-masszívum összes magmás eredetű kőzete.

Dácittelérbe kényszerült völgy

Telerről beszéltünk. Az mi? – kérdezheti a kedves olvasó. A mélyből felfelé törekvő kőzetek rendszerint repedések mentén találnak maguknak utat. A repedéseket lencseszerűen kitágítják, megtöltik, bennük megszilárdulnak. Ez lesz a kőzettelér.

Hogyan került a szoros éppen a kőzettelér közepébe? Nos, a kérdést a másik végénél kell megragadnunk, hogy helyesen tudjuk megválaszolni. Nem a szoros választotta a telért, hanem a völgyet kimélyítő patak kényszerült szorosba. Ugyanis akár előtte, akár utána, lazább kristályos palák, sőt északra még könnyebben porladó üledékes kőzetek vannak. Ilyen laza kőzetek voltak felette is, amikor az erózió még nem mélyült el. A felszíni vizek tíz- és száz-ezer évek alatt nemcsak mélyíteni, de szélesíteni is könnyen tudtak. Ám amikor a kemény dácithoz ért, belevágott a mélyülő patak, oldalra költözni már nem tudott, csak függőlegesen próbálta magát ma is befűrészelni ebbe a környezetétől keménységével nagyon elütő kőzetbe. Hát így született meg a szemet gyönyörködtető sziklaszoros az utóbbi másfél millió év alatt, a hetven millió éve megszilárdult szubvulkáni dácittelérben. Ha alaposan bejárjuk a szoros környékét, megértjük ezt a folyamatot. A telér lencseszerűsége is könnyen kiolvasható.

XII. Vasvári Pál kerékpáros emléktúra Kalotaszegen

■ Vasvári Pál 1826. július 14-én született Tiszabüdön (ma Tiszavasvári). 1849. július 6-án esett el a Rákóczi szabadcsapat nagy részével román felkelők fegyvereitől, Kalotaszeg legdélibb csücskében, a Funtineli (Fântânele) határrészen, amelyet ma, az EKE száz évvel ezelőtti kezdeményezésére, Vasvári-havasnak nevezünk. Vasvári, eredeti nevén Fejér Pál történelemtanár, az 1848-as márciusi ifjak egyik vezéralakja, az általa toborzott Rákóczi-szabadcsapat parancsnoka volt.

Az első Vasvári-kirándulást, a hősök sírhelyét keresendő, az

EKE 1892-ben rendezte. Az 1989 után újjáalakult EKE kolozsvári osztálya, folytatva ezt a hagyományt, 2001-ben, a székelyjói X. EKE-vándortábor alkalmával megszervezte az első kalotaszegi Vasvári Pál kerékpáros túrát. A következő években csatlakoztunk a hagyományos körösfői Vasvári-ünnepséghez – azóta a biciklitúra befutója a körösfői Vasvári Pál-kopjafánál van.

Az idei XII. Vasvári Pál kerékpáros emléktúrát július 7-én, szombaton rendezi az EKE – Kolozsvár 1891 Gyalu – Tarnicai tó – Havasnyagyalu (Mărișel), – Funtineli-tető – Bélesi-tó –

Bánffyhyunad – Körösfő útvonalon. Beérkezés után a túrázók részt vehetnek a körösfői Vasvári Pál-emléknapokon. Azok számára, akik aznap nem szándékoznak hazatérni, étkezés, szállás Körösfőn. A résztvevők térképes túrakalauzt, pólót, emléklapot és kitűzőt kapnak. Részvételi díj 20 RON. Találkozás reggel 7 órakor a monostori híd alatt vagy a tulajdonképpeni rajtban, Gyaluban a hidegszamosi letérőnél 8 órakor. Túrabicikli, sisak kötelező. További információk Nagy Lajos szervezőnél.

(t. t.)

Hírek

Negyvennégyen a Vigyázón

■ A Vlegyászáról Czárán Gyula idézete jut eszünkbe: „Nem is gondolná az ember, hogy a Vigyázó ellapított sima, zöldellő lejtőiből néhol merészebb sziklacsoportok is bukkannak elő, hogy megszakítsák a nagy terjedelmű gyeses hegyoldalak egyhangúságát. Ilyen az a Sphynx is, azon ösvény mellett, melyen a Fazset pásztortelepről a főcsúcsra jutni fel.”

Június 17-én szép, tiszta idő volt. Elég ritkán történik meg itt fent a hegyekben, hogy felhők nélküli, tiszta kék égbolt legyen. Túravezetőnk Feischmidt János volt, 44-en vettünk részt ezen a kiránduláson. Kocsikkal közelítettük meg a hegységet a Rékás (Răcad) völgye felől, megnéztük a völgyben a szép vízesést. Majdnem 1000 méter tengerszint feletti magasságtól gyalog vágunk neki a meredek kaptatónak, az 1430 m-en levő menedékházig, ahol a Havasrogoz (Rogojel) felől érkező másik EKE-csoporttal is találkoztunk. A menedékháznál a társaság három csoportra oszlott. Egy kisebb csoport Nagy Lajos vezetésével a Vlegyásza csúcsára indult, onnan ereszkedtek le a Fehér-kövekhez, ez a hosszabb és nehezebb út, egy másik

Most sem találtuk meg Czárán Gyula százéves szikláját

csoport Fazakas Ferivel más úton, a Vlegyásza oldalában, kisebb szintkülönbséggel jutott el a Fehér-kövekhez. Végül azok, akik úgy döntöttek, hogy a menedékház körül maradnak gombászni, engedtek a szép idő csábításának és elindultak ők is.

Délutánra felhők gyülekeztek, de eső nem lett. 18 óra után indultunk hazafelé, útközben még megálltunk Székelyjón,

amelynek határában két vándortábor is szervezett már a kolozsvári EKE, majd indultunk hazafelé Kolozsvárra.

Ez alkalommal sem találtuk meg azt a titokzatos sziklát, a vlegyászházi Sfinxszet, amit Czárán Gyula látott több mint 100 évvel ezelőtt... Talán egyszer majd megtaláljuk.

(p. gy.)

Cseresznyefesztivál Magyardecén

■ 64-en érkezünk Magyardecére 10 órakor, miután előzőleg a szentbenedeki romos Korniss-kastélyt is megtekintettük. A cseresznyefesztivál

belépőjegyének megvásárlása után 11 órakor részt vettünk a református istentiszteleten, majd Fekete János tiszteletes úr sokat mesélt nekünk Décséről,

lakosairól és válaszolt kérdéseinkre. A cseresznyefesztivált az iskola udvarán rendezték meg, 12 órától. Az üdvözlő beszédeket kulturális műsor követte a színpadon. Felléptek a magyardécsi, a váraljai, a dési, a beszercei néptáncscsoportok, valamint a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes. Időközben a községbe látogatókat ropogós cseresznyével kínálták, 8–10 lejért haza is lehetett vásárolni akár több fajta ízletes cseresznyéből. A külföldi könnyűzeneszármok után a magyarországi Kacor Feri lépett színpadra, akit nagy tapsal fogadott az erős napsütés miatt árnyékba húzódó közönség. A szászrégeni Romantique Duo fellépését már nem vártuk meg, az esti bálon sem vehettünk részt, mert Kolozsvár messze van, és sajnos indulnunk kellett.

Több táncegyüttes is fellépett a cseresznyemajálison

(b. a.)

Júliusi rendezvények

■ **Június 30. (szombat):** Slamovics (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta.

■ **Július 1. (vasárnap):** Túri hasadék (10 km) vizes túra (csereci-pő). Találkozás 7.45 órakor a Széchenyi téri Flip előtt. Túravezető: Pál István. Jelentkezni telefonon. ♦ Fürdőtúra a Patai-sóstóhoz (16 km). Találkozás 8 órakor a Széchenyi téri 8-as buszmegállóban. Túravezető Szakács Éva.

■ **Július 3–6. (kedd–péntek):** Vonatos kirándulás Sinaia – Bușteni – Predeal (Peles-kastély, Babele, Sfinx). Túravezető: Vas Géza, érdeklődni telefonon.

■ **Július 4. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta. ♦ Közgyűlés 18 órától az Apáczai Líceumban, dr. Veress Éva előadása a gombákról (III. rész). Vetítés Székely Lavotta túráiról.

■ **Július 7. (szombat):** Vasvári Pál kerékpáros emlék- és teljesítménytúra (118 km), Gyalu – Funtineli-tető – Körösfő útvonalon (119 km). Találkozás 7 órakor a monostori híd alatt, vagy Gyaluban a hidegszamosi letérőnél 8 órakor. Szervező: Nagy Lajos. ♦ Gombászó túra vonattal Gorbóig, vissza gyalog (24 km). Találkozás 7.30 órakor a nagyállomás előtt. Túravezető: Feischmidt János. ♦ Fürdőtúra a Patai-sóstóhoz (16 km). Találkozás 8 órakor a Széchenyi téri 8-as buszmegállóban. Túravezető: Szakács Éva.

■ **Július 8. (vasárnap):** Kirándulás a révi Zichy-barlanghoz. Megemlékezés dr. Balogh Ernőről születésének 130. évfordulója alkalmából. Találkozás 7.30 órakor a nagyállomás előtt. Túravezető: Szatmári Béla. ♦ Ifjúsági túra a Jád völgyébe barlanglátogatással (12 km). Túravezető: László Györgyi és Vlád Pál. Jelentkezés telefonon.

■ **Július 10. (kedd):** Fürdőtúra a tordai sóstavakhoz (Tarzan-tó). Találkozás 8 órakor a Széchenyi téri Flip előtt. Túravezető: Sáska Pál.

■ **Július 11. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta.

■ **Július 14. (szombat):** Fürdőtúra a Patai-sóstóhoz (16 km). Találkozás 8 órakor a Széchenyi téri 8-as buszmegállóban. Túravezető: Szakács Éva.

■ **Július 15. (vasárnap):** Vonatos kirándulás Sebesvárra és környékére (vízimalom-látogatás), gyalog 15 km. Találkozás 7.30 órakor a nagyállomás előtt. Túravezető: Feischmidt János.

■ **Július 18. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta.

■ **Július 21. (szombat):** Fürdőtúra a Patai-sóstóhoz a távolsági busszal. Találkozás 6.45 órakor a 4-es troli A. Vlaicu-i végállomásánál (gyalog 4 km). Túravezető: Szakács Éva. ♦ Cérna-forrás (10 km). Találkozás 9 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Szabó István (Tubi).

■ **Július 22. (vasárnap):** Kirándulás a Bongár-forráshoz. Megemlékezés dr. Balogh Ernőről, születésének 130. évfordulója alkalmából. Találkozás a Donát úti rádió-tv stúdió előtt (10 km). Túravezető: Szatmári Béla.

■ **Július 25. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta.

■ **Július 28. (szombat):** Fürdőtúra a Patai-sóstóhoz a távolsági busszal. Találkozás 6.45 órakor a 4-es troli A. Vlaicu-i végállomásánál (gyalog 4 km). Túravezető: Szakács Éva. ♦ Cérna-forrás (10 km). Találkozás 9 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Szatmári Béla.

■ **Július 29. (vasárnap):** Majláth-kút – Bivalyos – Slamovics-ház – Brüll kilátó (18 km). Találkozás 8.45 órakor a Széchenyi téri 40-es buszmegállóban. Túravezető: Pál István.

■ **Július 31–augusztus 5. (kedd–vasárnap) XXI. EKE VÁNDORTÁBOR,** Szentegyháza-Majzos.

■ **Augusztus 8. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta. ♦ Közgyűlés 18 órától az Apáczai-líceumban.

Infó

■ **Szolgálatos napok a székházban:** hétfőn, szerdán és csütörtökön 17–18 óra, kedden 11–13 óra között.

■ **EKE-fotóklub:** minden kedden 17 órától a székházban.

■ **Könyvtár:** minden csütörtökön 17–18 óra között a székházban.

Túravezetők, szervezők elérhetőségei

Feischmidt János 0722-542360
László Györgyi 0727-192841
Nagy Lajos 0729-835674
Pál István 0264-572663
Sáska Pál 0720-952262
Szabó István 0748-140551
Szakács Éva 0743-670685
Szatmári Béla 0264-554098
Székely Lavotta 0748-036290
Vas Géza 0742-659570
Vlád Pál 0264-435866

Rendezvényeinkre minden érdeklődőt szeretettel várunk!